

ג. לפי כל הדעות לא הותר לטלטל מוקצה באופן ישיר משום געגועי התינוק כגון ליטול מוקצה כדי להביא לו [והלא אפילו באוחו התינוק דינר אסרו, שמא יבוא ליטלו בידו], ואף אם אנו מחשיבים נשיאת תינוק עם אבן בידו כטלטול שלא מן הצד, קל הוא מטלטול גמור מפני שכה אחר נושא את המוקצה. וכן מבואר בחזו"א מז, ג (וע' או"ח שכה, יז במגן אברהם ובהגר"א ופמ"ג, לענין האכלת מוקצה לקטן. וע' תהלה לדוד שט סק"ב; שבט הלוי ח"ה מג, א וח"ח עז, ב [וצ"ע במש"כ בח"ה שם שלרש"י לא התירו לאוחו ביד תינוק עם אבן אלא במקום סכנת חולי – והלא באבן לא מצינו איסור כלל באוחו בידו, ואף בלא געגועים, רק בדינר בלבד אסרו שמא יביאנו בידינו כשיפול, כממשמעות דברי רש"י ושאר פוסקים]).
ונראה שאם התינוק נושא מוקצה מן הצד, מותר לשאת את התינוק אף ללא חשש שיחלה, שלא יהא חמור מאילו הגדול עצמו מטלטל מן הצד לצורך.

דף קמב

'לא שנו אלא אבן אבל דינר לא'. לכאורה י"ל שנקטו דינר בדוקא ולא מטבע פחותה, פרוטה או מעה – שלא אסרו שמא יבוא אביו ליטלו בידיו אלא בדבר חשוב ובעל ערך (ע' קדושין יב. [ובתוס' שם יא: ד"ה והרי], שרק דינר הוא בגדר 'דבר חשוב').

'ונינקטינהו בידים – כדרכי אלעי אמר רב: בפירות המיטנפין, הכא נמי בפירות המיטנפין'. נראה שאין טעם ההתר משום הפסד אלא משום שהטלטול מתייחס אל הפירות המותרים ולא אל האבן. וכן בתרומה טמאה עם הטהורה. אלא שאם אפשר לו לנער ואינו מנער, מתייחס הטלטול גם אל המוקצה, אבל כאשר בניעורו יהיה הפסד הרי ניכר שאין הטלטול משום צורך המוקצה בטלטולו אלא על כרחו הוא מטלטלו. [ואפשר שזו כוונת הרמב"ם (כה, טז) במה שכתב 'ובמקום הפסד לא גזרו' – וצריך באור, לא יטלטל ולא יפסיד. ועוד, הלא גם לצורך מקומו התרנו לטלטל כבסמוך. אלא יש לפרש כוונתו כיון שטלטול המוקצה הוא משום הפסד לכך לא גזרו כאמור] (עפ"י חזון איש מז, כב).

'הכא בכלכלה פחותה עסקינן דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה'. מדברי התוס' מבואר שהאבן אינה מהודקת לכלכלה להחשב כמותה אלא סותמת הפירצה שבכלכלה וזקוק לה להיותה מונחת שם, לכן אי אפשר לו לנער.

ואולם הרמב"ם (בהלכותיו) והטור מפרשים שהידק את האבן לכלכלה ופקע ממנה שם 'מוקצה' (כענין שאמרו לעיל קכה:), ולפי זה מותר אף בכלכלה ריקנית (עפ"י חזו"א מז, כב).

'לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה'. ואם תאמר הלא הטהורה נעשית בסיס לטמאה ותאסר הטהורה והכלכלה? יש לומר מפני שהניח עליה את הטמאה במקרה ולא בכוונה תחילה לצורך מסוים, הלכך דינו כדין 'שוכח' (עפ"י מגן אברהם שט סק"ו. ויש חולקים וסוברים שזה בכלל 'מניח' ואסור (ע' ב"י שם מתרומת הדשן). אך דעת כמה אחרונים כמג"א, ובמקום הצורך יש להקל – ע' משנ"ב שם סק"ח ושער הציון).
ויש אומרים הטעם שלא נאסרה הטהורה, לפי שאין אוכל נעשה בסיס (עפ"י במאירי כאן בשם 'יש מפרשים').

'ואמאי הא קא מתקן? – רבי יהודה כר' אליעזר סבריא ליה דאמר תרומה בעינא מחתא...' ואם תאמר, הלא מודה רבי אליעזר שקודם שהעלה הסאה הכל אסור באכילה ולאחר שהורמה הותר השאר

(ע' תרומות ה,ו; תרומת הדשן נד), ואם כן מדוע אין כאן תורת 'מתקן' בהרמה זו?
 ויש לומר, כיון שבאותה הרמה אינו מיחל חלות התר בדבר האסור אלא גדרו כ'מברר' האיסור מתוך
 ההתר, ולא אסרו משום 'מתקן' אלא כאשר משנה חפצא דאיסורא להתר (עפ"י קהלות יעקב ביצה ח).

'סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה. ורבי שמעון מתיר.'
 רבי שמעון הולך לשיטתו בכל מקום שכל העומד להעשות כאילו נעשה, ואף כאן נחשב הדבר
 כאילו כבר הרים ונסתלק הדבר הראשון. אכן בשאר איסורים שאין צריך הרמה, מצטרפים יחד שתי
 הנפילות לאיסור, עכ"פ כל שלא נודע לו הדבר עד שנפל איסור נוסף. [ואין לומר אדרבה, רק כאן
 שצריך להרים סוברים חכמים שמצטרפים את הנפילה השניה לראשונה מאחר ועדיין לא הרים, משא"כ
 בעלמא כבר נתבטל האיסור וכמי שאינו – זה אינו, כי מה שצריך להרים היינו מפני הפסד ממון הכהנים
 ולא משום איסור התערובת [ויכול להיפטר בנתינת דמים], הלכך גם בשאר איסורים מצטרפים שתי
 הנפילות לאיסור] (עפ"י הרא"ש חולין פ"ז לו, הובא בתרומת הדשן נד. ע"ש [מש"כ שיכול להיפטר בדמים – אינו מפורש
 ברא"ש אלא בתרומת הדשן כתב כן בדעתו. ואין כן דעת התוס' בבכורות כב:]. וע"ע ר"ש תרומות ה,ח; רמב"ן ע"ז עג. ש"ך
 יו"ד צט קט; שערי ישר ג, יא; קהלות יעקב בכורות כא).

(ע"ב) 'היתה של עור – נותנין עליה מים עד שתכלה'. על פרטי דיני כיבוס בעור – ע"ע במובא בזבחים צד.

הנה העתקה משם בענין ניקוי דברים העשויים מחומרים סינטטיים:
 כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (טו,מ) שמגפי גומי וכדומה, (שאינ בהם בד או חוטים טבעיים – שדין שרייתם
 ככיבוס) – מותר לשרותם במים או להזרים עליהם מים, אולם יימנע מלשפשפם ביד או במטלית כשהם
 במים.

וכן **מפות העשויות מניילון ומפלסטיק** – כתב (שם ה), מותר לשרותם אך יש להימנע מלשפשפם. והביא
 בשם הגרשו"א זצ"ל שאמנם אפשר שמינים אלו אינם דומים לעור, שהרי אינם בולעים כלל, ודומה
 לכלי עץ שמוותר לשפשפם במים, מ"מ אין להקל בסברא בדבר שיתכן שהוא בכלל 'ספקא דאורייתא'.
 וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ה לו) חכך בדבר ולא הכריע להקל.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב עו) כתב שמסתבר להקל בדבר כי אין לדמותו לעור ודומה יותר לכלי עצים
 ומתכות, והגם שהן מפות רכות, אין ניקוין מענין 'כיבוס'. וסיים: 'אבל מכל מקום כיון שלא שייך למצוא
 דין זה מפורש, דהוא מין חדש שדורות שלפנינו לא ראו אותם – מן הראוי להחמיר שלא לשפשף בידים
 בחזק, שהוא כעין שפשוף צדו זה על זה, ורק לנקות על ידי מים בקלות יש להקל לכלי עלמא'.
 ובשו"ת אור לציון (להגר"צ אבא שאול זצ"ל. ח"ב כד,ו) התיר לשטוף ולשפשף מפת ניילון העשויה מקשה
 אחת.

ואולם אם היא ארוגה כמו בגד – כתב – יש בה משום איסור ליבון. ומשמע מדבריו שמפה ארוגה, הגם
 שהיא מחומרים סינטטיים, דינה כבגד לכל דבר, ואפילו שרייתה אסורה. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי
 (שם).

ולכאורה הסברא הפשוטה נותנת כן, שהרי מה שאמרו שיעור שונה (ע' בסוגיא בזבחים) אינו מפני גזרת הכתוב שהרי גם בו שייך
 'כיבוס' כמפורש בתורה, אלא היות וצורת נקיונו שונה משאר בגדים [וגם בו עצמו יש חילוק בין קשים לרכים], לכך שרייתו
 אינה כיבוס. ואם כן מה לי בגד מבד טבעי מה לי מחומר אחר, אם דרכו לכבסו כאשר בגדים מדוע ישתנה דינו.
 ואולם בספר שמירת שבת כהלכתה כתב להקל בבגדים העשויים מחומרים סינטטיים בלבד, שמוותר
 לשרותם במים (טו,ו), הגם שהם ארוגים כשאר בגדים.

נעלי עור מאובקות; בשו"ת אור לציון (שם כד, א) מתיר להסיר האבק מעליהם ביד ללא שינוי, אבל לא יכוין להבריקים. וכיו"ב כתב בשמירת שבת כהלכתה (טו, לו), אלא שיוזהר לנגבם – ביד או במטלית – בקלות כדי שלא להבריקן. ובשו"ת שבט הלוי גם כן העלה להתיר מצד הדין, אלא שסיכום: 'על כן, סתם ניעור במה שדופק ברגליו על הקרקע – פשיטא לי דאין איסור, אלא גם קנוח בסמרטוט יבש מן האבק בודאי אין מעיקר הדין איסור אלא דזה אין רצוני להתיר, וכבר נהגו בזה איסור מעולם'. וכן בספר חדושים ובאורים (טו, יא) כתב שבמנעלים שבזמננו יש להמנע מלקנחם בסמרטוט [אם לא כשיש עליהם טיט לח או לשלשת לחה] כי יכול להוסיף להברקתם, ובשפשוף הגורם להברקה הוא בכלל 'צובע'.

'לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור'. קשה, הלא מדובר בחבית מלאה יין כמבואר בהמשך הגמרא ובפרש"י, ואם כן מדוע לא תחשב החבית בסיס לדבר האסור והמותר דהיינו היין, והרי זה דומה לכלכלה מלאה פירות שהאבן בתוכה. יש אומרים כיון שהאבן מונחת מעל החבית, מופרשת מהיין – נחשבת החבית בסיס לדבר האסור (עפ"י תוספת שבת שט, ג ועוד. נראה לבאר הטעם כאילו יש כאן שני בסיסים, בסיס אחד ליין ובסיס אחר לאבן). ויש מי שפירש שהאבן הונחה שם מדעת כדי לשמור היין שלא יפוג ריחו, ועל כן הנחתו על החבית חשובה ועיקרית כמו היין, הלכך החבית כולה עם היין שבתוכה נחשבת כבסיס לאבן (עפ"י בית מאיר, ע"ש).

'מאן תנא דכל היכא דאיכא איסורא והיתרא בהיתרא טרחינן באיסורא לא טרחינן... הבורר קטנית ביום טוב...' יש לתמוה, מה צריך לטעם 'מטרח בהיתרא' והלא ניעור החבית מהאבן שעליה אינו אלא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, משא"כ טלטול האבן בידיים שהוא טלטול גמור (כן הקשה בחדושי בית מאיר, ע"ש)?

וכתב הרמב"ן לפרש (וע' גם בתורי"ד) שכשם שהפסולת המעורבת בפירות ניטלת בפני עצמה ואין בה איסור מוקצה, כך האבן שעל פי החבית נידונה כפסולת, שאין חילוק אם האבן על החבית או בתוכה [והענין הוא שכל אוכל המעוכב על ידי מוקצה מותר להפריש המוקצה ממנו ולא גזרו עליו משום מוקצה, והוא הטעם שבאוכל מרובה מותר להפריש הפסולת. ומכאן למדנו שמותר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והעקרה בשבת (במקום שאין איסור 'בורר'), ואין בדבר משום מוקצה. עפ"י חזון איש מז, טו].

'היתה החבית מונחת באוצר או שהיו כלי זכוכית מונחין תחתיה'. נראה לפרש: היתה מונחת באוצר בין חביות ואין אפשרות להטותה, או שאפשר להטותה אלא שכלי זכוכית תחתיה וחושש שישברו. [ויתכן לפרש כן גם בכוננת רש"י, שא"א להטותה כמו שהיא, ואם יגביהנה ויטה – ירא לשבור חביות אחרות] (עפ"י חדושים ובאורים).

'דסקיא' – ('דיוסקיא') דו-שק; זוג שקים מחוברים המונחים מעל החמור (עפ"י הערוך 'דיוסק' ועוד).

'ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד'. ולענין כלי שמלאכתו לאיסור, מחלוקת הראשונים היא אם מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק, כמובא לעיל כג.

דף קמג

'אשה לא תכנס לבית העצים ליטול מהן אוד'. האוד הוא קנה עץ שחותים וגורפים בו את התנור. לפרש"י נראה שאסור משום שהעצים מיועדים להסקה והרי נתקצו מכל שימוש אחר כגון עשיית אוד. ולפרוש הלכות גדולות ושאר ראשונים טעם האיסור הוא משום 'תיקון כלי', ואף על פי שלא עשה בו מעשה לתקנו, מכל מקום הרי עושהו לכלי ביום טוב. כמו כן אסור ליקח חתיכת עץ לעשות ממנו בריה, אלא אם הכינו מערב יום טוב לכך, וכן כל כיוצא בזה (עפ"י ט"ז ועוד, מובא במשנ"ב תקו סק"ב).

'מסלק את הטבלא כולה ומנערה'. הטעם שאינה נאסרת משום 'בסיס לדבר האסור' – הואיל ובאמצע השבת הונחו העצמות ודעתו לסלקן, לכך לא נעשתה 'בסיס' (הדושי הר"ן. יש שכתבו זאת כשני תירוצים, שאין בסיס באמצע השבת, אי נמי אין בסיס כשדעתו לסלקן. עתוס' ריש ביצה; וע"ע בעל המאור סו: בדפי הר"ן). ויש מתרצים, כיון שלא הניחן בכוננה שם, שאינו חושש היכן יפלו – אינו 'בסיס' (עפ"י תוס' ריש ביצה). ע' מגן אברהם (רסו סק"ד שח סק"ג) שנקט שאין נעשה 'בסיס לדבר האסור' אם לא היה עליו המוקצה בין השמשות. וכן נקט שכשהניחו על מנת ליטלו אינו בסיס. והוא הדין בהנחה אקראית (ע"ש שט סק"ו). ובחזו"א פירש דעת התוס' (קכג) משום שדעתו לסלקן לכך אינו 'בסיס' אבל בלאו הכי, אעפ"י שהונחו בשבת עצמה נעשתה הטבלה 'בסיס'. וכן נקט בדעת הר"ן הנ"ל. וע"ע להלן קנד:

'ספוג' – כמין צמר, נעשה לחוף הים (מובא במשנ"ב שכ סקמ"ה). והערוך פירש שהוא גדל על ראש דג גדול (מובא ברמ"א שם יח). **'אם יש לו עור בית אחיזה – מקנחין בו'** שאפשר לקנח בלא סחיטה (עפ"י רש"י ורמב"ם כב, טו; פסקי הר"ד והדושי הריטב"א). והראב"ד פירש: אפילו ודאי יסחוט מותר, שכשיש לו בית אחיזה הריהו כצלוחית מלאה מים, שמתר להריק את מימיה. **'בין כך ובין כך ניטל בשבת' – ככלי שמלאכתו לאיסור, ולא גזרו עליו (ריטב"א).** **'ואינו מקבל טומאה' – מפני שאין קיבולו נחשב כ'בית קיבול' שאמרה תורה בשאר כלים. ולפי הערוך** שהוא חלק מהדג, לכך אינו מקבל טומאה מפני שכל כלי העשוי מחית הים טהור כדתנן בכלים יז, יג (ע' אגרות משה יו"ד ח"ג ג).

'הני גרעינין דתמרי, ארמייתא – שרו' במקום שמאכילים את התמרים לבהמות כגון בבל ויריחו, אבל במקום שאין מאכילים אותם – אסור (רי"ף. והוא הדין במקום שאין הבהמה מצויה. פוסקים).

'עושה אדם כל צרכו בפת'. במסכת ברכות (ג:) העמידו דברי שמואל כרבי אליעזר אבל חכמים חולקים ואוסרים. והלכה כחכמים (ע' או"ח קעא). ואולם במקום אחר אמרו שלא התיר שמואל אלא בשימוש שאינו מפסיד הפת [ואף כאן, אין הפת נפסדת בכך שמניח עליה גרעיני התמרים ומטלטלם באמצעותה], ולפי זה אפשר להעמיד דבריו אף לחכמים, שלא אסרו במקום שאינו מפסיד הפת. וכן פסק בה"ג שמתר לעשות שימוש באכלים אם אינם נפסדים בכך. וכן נקטו התוס' ורבנו יונה (בברכות שם) כבה"ג, והתירו לסמוך הקערה בפת באופן שאינה נמאסת. וכן מובא בשלחן ערוך (או"ח קעא). ומדברי ר"ח (בתוס' שם) משמע לאסור אף במקום שלא תיפסד הפת. וע' פרטים נוספים בסיכומים לברכות ג: